

LUNDS
UNIVERSITET

BESLUT

Diarienummer V 2024/134

Datum 2024-02-01

Adressat

Utbildningsdepartementet

Rektor

Yttrande över betänkande Ny myndighetsstruktur för finansiering av forskning och innovation och Statlig forskningsfinansiering Underlagsrapporter

Bakgrund

Lunds universitet har av utbildningsdepartementet (U2023/02898) anmodats att inkomma med yttrande gällande Ny myndighetsstruktur för finansiering av forskning och innovation (SOU 2023:59) och Statlig forskningsfinansiering Underlagsrapporter (SOU 2023:19). I det följande ger Lunds universitet sitt yttrande.

Sammanfattning av Lunds universitets huvudsakliga synpunkter

Lunds universitet står bakom den problemanalys som presenteras. Svensk forskning håller hög kvalitet men kan bli ännu bättre ur ett internationellt perspektiv. Hela forsknings- och innovationssystemet måste bli bättre på att kraftsamla, prioritera och hitta långsiktiga lösningar. Sverige behöver ett förenklat system med bättre samordning och större tydlighet för att på sikt kunna skapa bättre förutsättningar för svensk forsknings internationella konkurrenskraft (se 1.1).

Lunds universitet står bakom slutbetänkandets sju kriterier som ett framtida finansieringssystem ska uppfylla. Det är särskilt viktigt att en ny finansieringsstruktur stimulerar banbrytande forskning och forskning som adresserar de stora samhällsutmaningarna (se 1.3), samt skapar goda förutsättningar för internationella samarbeten (se 1.4). Vid sidan av de sju kriterierna som slutbetänkandet tar upp anser Lunds universitet att det är av stor vikt att de arbetssätt, kriterier och

processer som forskningsfinansiärerna använder ses som legitima av hela samhället, inklusive forskare (se 2.1, 3.3 och 4.4).

Lunds universitet förordar förslaget med tre myndigheter. Lunds universitet anser att tre olika myndigheter motiveras av olika behov av utvärdering och sakkunnigbedömning. För att en ny myndighetsstruktur ska uppfylla de sju kriterierna krävs olika angreppssätt när man bedömer vem som ska erhålla finansiering. (Se 1.3, 2.1 och 3.3). Lunds universitet anser att det är av stor vikt att Innovationsmyndigheten och Myndigheten för strategisk forskning arbetar med olika redskap för utvärdering och att detta bäst säkras genom två separata organisationer (stycke 1.1 och 4.4). Förslaget med tre myndigheter möjliggör dessutom en mer experimentell ansats inom Innovationsmyndigheten.

Lunds universitet anser att forskarinflytandet måste stärkas. Förslaget är för otydligt, gällande forskares möjlighet att ha inflytande över myndigheternas arbete, och det är viktigt att forskarsamhällets kunskap om den internationella forskningsfronten samt forskningens möjligheter bättre tas tillvara (se 1.2, 3.1 och 3.2). Särskilt vad gäller Myndigheten för strategisk forskning är forskarsamhällets möjlighet att ge nödvändig input för vagt beskrivet (se 3.1 och 3.3). En starkare koppling till akademisk toppforskning behövs även inom Innovationsmyndigheten (se 4.2).

Lunds universitet efterfrågar ett tydligt uppdrag vad gäller samordning. För att den föreslagna myndighetsstrukturen ska kunna leda till en förbättring av svensk forskningskvalitet krävs strategisk samordning mellan de föreslagna myndigheterna (se 1.1). Detta gäller all verksamhet myndigheterna bedriver, men är särskilt viktigt vad gäller forskningsinfrastruktur (se 2.2). Även samordning mellan myndigheterna, i frågor som rör till exempel Sveriges deltagande i EU-program för forskningsfinansiering, kommer vara central (se 1.1). I gränsdragningen mellan Myndigheten för strategisk forskning och Innovationsmyndigheten bör man särskilt säkerställa tydlig ansvarsfördelning gällande de internationella frågornas betydelse för innovation (stycke 1.4 och 1.5).

Lunds universitet anser att slutbetänkandet lämnar frågorna gällande forskningsinfrastruktur olösta. Ansatsen mot en hållbar långsiktig finansiering till forskningsinfrastruktur är välkommen, men slutbetänkandets förslag är otillräckliga. Det är Lunds universitets uppfattning att en framtida finansieringsmodell måste ha ett separat

pengaflöde till storskalig forskningsinfrastruktur, direkt från statsmakten. Det är vidare inte lämpligt att annan forskningsinfrastruktur av nationellt intresse hanteras av ämnesråden (se 2.2). Förslaget om hantering av digital forskningsinfrastruktur tar inte tillräcklig höjd för den enorma samhällsrelevans som denna fråga omfattar och Lunds universitet anser att det behövs en separat myndighet för digital infrastruktur (se 2.3).

Detaljerad redogörelse för Lunds universitets synpunkter

Avsnitt 1. Övergripande synpunkter

1.1 Slutbetänkandets problemanalys och förslag om tre myndigheter

Lunds universitet ställer sig i stort bakom den problemanalys som slutbetänkandet presenterar. Under de senaste decennierna har forskningen i världen ökat kraftigt (se till exempel Forskningsbarometern 2023). Även om resurserna för svensk forskning också har ökat så har tillväxten varit långsammare än i vissa andra länder. Sveriges andel av världens forskare, forskningsfinansiering samt publikationer är liten och mindre än tidigare. Lunds universitet anser att Sveriges ökande satsning på forskning borde leda till ett större internationellt genomslag.

Som helhet ser Lunds universitet att hela forsknings- och innovationssystemet, inklusive regeringen, forskningsfinansiärerna och universiteten, måste bli bättre på att kraftsamla och hitta långsiktiga lösningar, vilket förutsätter bättre prioritering. Detta kräver ökade basanslag, så att universiteten kan arbeta för nya kompletta kunskapsmiljöer och har den medfinansiering som kraftsamlingen förutsätter. Eftersom dagens starka forskningsområden bara delvis utgör basen för morgondagens starka forskningsområden är det essentiellt att alla parter i sitt arbete betonar förnyelse av starka områden.

Lunds universitet ställer sig bakom att en ny myndighetsstruktur ska uppfylla de sju kriterier som slutbetänkandet listar för framtidens forsknings- och innovationsfinansiering. Om en ny myndighetsstruktur implementeras rätt kan det leda till ett förenklat system med effektivare samordning och större tydlighet, ett system

som skapar bättre förutsättningar för ökad kvalitet i forskning samt bidrar till förstärkning av svensk forsknings internationella konkurrenskraft.

Lunds universitet vill dock trycka på att den föreslagna myndighetsstrukturen lämnar frågorna för forskningsinfrastruktur olösta (se avsnitt 2).

Det är vidare Lunds universitets uppfattning att förslaget med tre myndigheter är att föredra framför det med två. I slutbetänkandet motiveras den föreslagna myndighetsstrukturen utifrån styrningsprinciper och arbetssätt. Det är bra att man utgår från styrning av arbetssätt när man planerar myndigheterna och gränsdragningen mellan dem. Lunds universitet anser att gränsdragningen mellan myndigheterna även motiveras av olika behov vad gäller utvärdering av projekt. Det är av stor vikt att myndigheterna arbetar med utvärderingsprocesser där bedömningen av vad som finansieras beaktar myndighetens och utlysningens syfte. Se punkt 1.3 nedan om sakkunnigbedömning och utvärdering.

Lunds universitet anser även att tre myndigheter är att föredra framför två, då Innovationsmyndighetens utvärderingsprocesser frikopplas från mer traditionella öppna utlysningar inom Myndigheten för strategisk forskning. Innovationsmyndigheten har därmed större potential att ta ett nytt, experimentellt grepp, vilket är välkommet och mycket angeläget för att komma bortom mer traditionella finansieringsformer vad gäller innovationssatsningar. Behovet av att statsförvaltningen snabbare kan utveckla arbetssätt och regleringar som stödjer förnyelse och innovation är dessutom påtagligt och löses sannolikt bäst i en verksamhet med explicit uppdrag i dessa frågor.

Lunds universitet anser vidare att en tydlig strategi för samordning mellan de tre föreslagna myndigheterna är mycket viktig. God samordning krävs för att öka andelen banbrytande forskning, men också för att öka användningen av forskningen och innovationerna i samhället. Slutbetänkandet slår tydligt fast att färre myndigheter, ökad tydlighet och bättre koordinering ska leda till den förstärkning av svensk forskningskvalitet som är central för omstrukturerings syfte. Det är därför av vikt att man noga beaktar hur och i vilka avseenden tydligt samarbete mellan myndigheterna är nödvändigt, samt att det utvecklas samarbetsformer som uttryckligen artikuleras och operationaliseras i det konkreta arbetet.

Vikten av sådan strategisk samordning gäller stora delar av verksamheten som myndigheterna ska bedriva. Det är exempelvis centralt att innovationer baserade på den forskning som Vetenskapsmyndigheten finansierar snabbt kommer samhället till nytta. Behovet av samordning är också tydligt vad gäller forskningsinfrastruktur, som med föreslagen ny struktur ska hanteras inom Vetenskapsmyndigheten. En strategi som gynnar bred användning av svensk forskningsinfrastruktur är nödvändig och Myndigheten för strategisk forskning och dess tydligare anknytning till behovsägare bör ha ett nära samarbete med Vetenskapsmyndigheten inom denna fråga.

Samordning mellan myndigheterna är även av stor vikt för det ansvar Myndigheten för strategisk forskning tilldelas för att utveckla och finansiera internationella samarbeten samt för den nationella organisationen för EU:s program för forskning och innovation. För att tydligheten och prioriteringsförmågan ska öka, och därmed ge Sverige större möjligheter att proaktivt vara med och utforma relevant politik särskilt på EU nivå, behöver samtliga myndigheter koordinera det arbete de bedriver vad gäller frågor och utmaningar viktiga för svensk forskning. Samordning vad gäller de internationella frågorna är också central i gränsdragningen mellan Myndigheten för strategisk forskning och Innovationsmyndigheten, se punkt 1.4 och 1.5 nedan.

Innovationsfrågor kopplade till näringslivet är till sin natur internationella och får inte falla mellan stolarna i uppdelningen mellan myndigheterna.

Slutbetänkandet föreslår ingen specifik struktur för samordning mellan myndigheterna. Uppdraget att sätta en sådan struktur på plats måste bli tydligt och representanter från lärosäten och forskarsamhället behöver inkluderas i det system för samordning som skapas.

1.2 Forskarinflytandet behöver förstärkas

Lunds universitet anser att det är centralt att en ny myndighetsstruktur ger forskarsamhället tydligt inflytande i de nya myndigheternas styrning samt när man fattar beslut om upplägget av sakkunnigbedömande och utvärderingsprocesser. I slutbetänkandes beskrivningar av styrning och verksamhet är forskarinflytandet i stycken vagt beskrivet och för begränsat och detta gäller i synnerhet för Myndigheten för strategisk forskning. Forskarinflytandet är inte ett mål i sig, utan en grundförutsättning för att forskningsfinansiärernas

arbete ska kunna utformas på ett sätt som attraherar och identifierar den bästa forskningen. När man fattar beslut om forskningsområden, eller prioriterar satsningar på forskningsinfrastruktur, behövs kunskap om både behov samt om hur forskningsfronten förhåller sig till dessa. Utan sådan kombinerad kunskap skapas ingen god bild av vad forskningen realistiskt kan bidra med. Forskare med relevant kunskapsbas måste vara involverade i processerna för att de resultat som slutbetänkandet eftersträvar faktiskt ska uppnås.

Dessutom slår slutbetänkandet fast att ett av de starkaste önskemålen om förändring som framförts till utredningen är ökad förutsägbarhet i den statliga finansieringen. Att undvika ryckighet är nödvändigt för att uppnå en myndighetsstruktur som värnar de sju kriterier som slutbetänkandet listar, inklusive vikten av fri forskning och tydlig riktning med syfte att öka förmågan till prioriteringar. *Lunds universitet anser att det är centralt att en ny myndighetsstruktur gynnar fri forskning och inte riskerar leda till en situation där kortsiktiga behov och snabba omprioriteringar får stort genomslag.* Excellent forskning tar tid och sådan ryckighet riskerar leda till brist på den långsiktighet och prioriteringsförmåga som är den nya myndighetsstrukturens syfte.

Därför bör man särskilt se över Myndigheten för strategisk forskning och se till att forskarsamhällets kunskap rätt tillvaratas och bättre förstärker verksamheten inom denna myndighet (se avsnitt 3). Man bör sätta på plats strategier och arbetssätt för att inhämta input från lärosäten och andra *stakeholders* angående de portföljgrupper Myndigheten för strategisk forskning ska arbeta med samt se över hur styrelsen för Myndigheten för strategisk forskning tillsätts (se punkt 3.1). Man bör ta fram riktlinjer för ett arbetssätt som undviker alltför mycket toppstyrning och därmed gör det möjligt att utnyttja den kreativa potentialen i forskningen genom att möjliggöra botten-upp initiativ (se punkt 3.2).

I den myndighetsstruktur som föreslås ges Myndigheten för strategisk forskning även särskilt ansvar för att utveckla och finansiera internationella samarbeten samt för den nationella organisationen för EU:s program för forskning och innovation. Det är centralt att beslutfattandet vad gäller dessa frågor tydligt informeras om forskningens villkor och möjligheter och man bör se till att strategier läggs på plats så att forskarsamhällets kunskap rätt tas tillvara vad gäller dessa frågor.

Man slår i slutbetänkandet på sidan 287 fast att utredningen anser att forskare bör ingå i de beslutande organen för forskningsinfrastruktur – men inte vara i majoritet. Slutbetänkandet föreslår att regeringen utser fem av ledamöterna, inklusive ordförande, samt att fyra av ledamöterna utses av forskarsamhället. Man ger i slutbetänkandet inga tydliga skäl för detta ställningstagande. *Lunds universitet anser att forskare med relevant expertis bör ha lika stort inflytande i dessa frågor som behovsägarna.*

1.3 Öppna utlysningar och sakkunnigbedömning bör användas

För att målen för den svenska forskningen ska kunna uppnås är det viktigt att externa medel främst fördelas genom öppna utlysningar och att inlämnade ansökningar bedöms i förhållande till uppställda kriterier av sakkunniga. Detta har varit praxis för ett flertal av de nuvarande forskningsfinansiärerna, men denna praxis finns inte inskriven i lagstiftningen eller i förordningstexterna (se till exempel lag (2000:662) om Vetenskapsrådet och förordning (2009:975) med instruktion för Vetenskapsrådet). Eftersom principen om öppna utlysningar och sakkunnigbedömning på basen av tydliga och transparenta kriterier är så central för forskningsfinansieringen, som fördelas av Vetenskapsmyndigheten och Myndigheten för strategisk forskning, bör man överväga att ge dessa principer en starkare juridisk ställning.

Den föreslagna myndighetsstrukturen har som syfte att öka kvaliteten i svensk forskning. För att detta ska lyckas är det nödvändigt att sakkunnigbedömning och processer för urval av ansökningar och projekt inom de tre ovanföreslagna myndigheterna håller hög kvalitet, är tydligt riktade mot satta mål och inkluderar nya ansatser till exempel inom finansiering för innovation. Det är av stor vikt att bedömningar och urvalsprocesser skapar legitimitet bland både forskare och behovsägare.

1.4 Sverige behöver stärka konkurrenskraften i den globala forskar- och innovationskontexten

Det finns för- respektive nackdelar med att lägga det explicita ansvaret på forsknings- och innovationsaktiviteter som är av stor betydelse för det svenska samhället och näringslivet i Myndigheten för strategisk forskning. Fördelen är att ansvar samlas under en och samma organisation, en av de potentiella nackdelarna är att det blir oklart vad gäller innovationsfrågorna var gränsdragningen mellan

Myndigheten för strategisk forskning och Innovationsmyndigheten kommer att dras. I förslaget framstår det som om utredarna tänker sig att mycket av Innovationsmyndighetens arbete förväntas riktas mot statsförvaltningen, vilket i sak välkomnas, men innovationsfrågor kopplade till näringslivet är till sin natur internationella. Givet att Sverige ska kunna leva upp till ökade satsningar på bättre konkurrenskraft via innovationsfrågor så behövs en tydligare beskriven ansvarsfördelning samt goda strategier för samordning mellan myndigheterna.

Det framgår inte i slutbetänkandet hur gränsdragningen mellan ”innovationsforskning” inom Innovationsmyndigheten och ”internationell innovationsforskning” inom Myndigheten för strategisk forskning ska hanteras. Innovation och internationella frågor är nära sammankopplade även ur ett forskningsfinansieringsperspektiv och det är svårt att uttyda hur de båda myndigheterna rent praktiskt ska hantera föreslagen gränsdragning. Vidare är det positivt med en kraftsamling i frågorna kring EU-finansiering, men även här råder det oklarheter vad gäller gränsdragningen mellan innovation och internationalisering.

1.5 Den experimentella ansatsen i finansiering av innovationsverksamhet välkomnas

Lunds universitet kan inte nog understryka behovet av en mer experimentell ansats vad gäller finansiering av innovationsverksamhet och välkomnar att Innovationsmyndigheten föreslås röra sig bort från mer traditionella forskningsutlysningar. Man tar i slutbetänkandet som exempel policylab, regulatoriska sandlådor, demonstrationsprojekt i verklig miljö och innovationsupphandling och säger om myndighetens bedömning av ansökningar, att de traditionella sätten att välja projekt genom öppna utlysningar behöver utvecklas. Man anser att nya former av utvärdering måste utformas som tar mer hänsyn till mottagarnas prioriteringar, tidplaner och möjligheter. Detta är mycket välkommet och nödvändigt för att stärka nyttoförandet av svensk forskning samt öka Sveriges konkurrenskraft internationellt. Utlysningar kring innovationsfrågor är dock komplexa i sig och frågan kring vilken av myndigheterna, Myndigheten för strategisk forskning eller Innovationsmyndigheten, som ska hantera de internationella dimensionerna kring samverkan/samarbete vad gäller innovationsfrågor kvarstår.

1.6 Det är viktigt med koppling till utbildning och livslångt lärande

Lunds universitet står bakom att det ”behövs en uppvärderad syn på utbildning, kompetensförsörjning och nya former för livslångt lärande” (sidan 18 och 228). Lunds universitet ser gärna att forskningsmiljöer blir så kompletta som möjligt vilket innebär att även utbildning och samverkan/impact förväntas utgöra explicita delar av respektive miljö. Med undantag för individer som helt vill växla karriärspår och därmed efterfrågar mer av programbaserad utbildning, så utgörs efterfrågan vad gäller livslångt lärande ofta av kortare moduler som vänder sig till individer som redan har en högskoleutbildning. Lunds universitet ser med fördel att satsning på samverkansprojektet *Kompetensförsörjning och livslångt lärande* (2019) utgör en grundpelare för fortsatt utveckling av frågorna.

Gällande den övergripande bilden som presenteras i slutbetänkandet föreslår/framhåller Lunds universitet:

- att strukturen med tre myndigheter är bättre än strukturen med två
- att forskarinflytandet, speciellt i Myndigheten för strategisk forskning, men också Innovationsmyndigheten, förstärks
- att ett nytt och bättre grepp tas om frågorna rörande forskningsinfrastruktur, se avsnitt 2
- att fokus läggs på en god strategisk samordning mellan de tre myndigheterna, inklusive:
- att ansvaret för de internationella frågorna tydliggörs och prioriteras i gränsdragningen mellan Myndigheten för strategisk forskning och Innovationsmyndigheten.

Avsnitt 2. Synpunkter angående Vetenskapsmyndigheten

2.1 Banbrytande forskning bör vara målsättning för samtliga utlysningar

Lunds universitet anser att det är bra att Vetenskapsmyndigheten får ett tydligt ansvar för finansieringen av banbrytande forskning (sidan

275). I slutbetänkandet konstaterar man att ”Banbrytande forskning är viktig för forskningens internationella konkurrenskraft, men sådan forskning är i dag svår både att identifiera och att finansiera” (sidan 195). Lunds universitet delar denna uppfattning och välkomnar att stöd till banbrytande forskning blir en av Vetenskapsmyndigheternas främsta uppgifter. Lunds universitet delar också slutbetänkandets uppfattning att ”Tvärvetenskapliga ansatser, satsningar som riktar sig till forskare som ännu inte hunnit bli etablerade och uthållig finansiering behövs för att skapa förutsättningar för banbrytande forskning.” Det är viktigt att myndigheten tydligt arbetar med riktade anslag till unga, ännu ej etablerade forskare, för att undvika att finansieringen riktas för smalt, särskilt under omstruktureringen.

Vad gäller Vetenskapsmyndigheten skriver man i slutbetänkandet att myndigheten har ansvar att följa internationella diskussioner och löpande utveckla metoderna för vetenskaplig sakkunnigbedömning. Finansieringen av banbrytande forskning bör vara ett av de viktigaste målen när Vetenskapsmyndigheten utvecklar sina arbetssätt, ansökningsförfaranden, sammansättningarna av sakkunnigpaneler och bedömningskriterier. Lunds universitet är därför skeptiskt till förslaget om att enbart stötta banbrytande forskning via riktade satsningar (sidan 295). *Lunds universitet anser att myndigheten parallellt med riktade satsningar också bör främja banbrytande forskning via de ordinära utlysningarna.* Att fånga banbrytande forskning förutsätter att arbetssätt, ansökningsförfaranden, sammansättningarna av sakkunnigpaneler och nya och tydligare bedömningskriterier utvecklas (se stycke 1.3). Bland annat bör det betonas att forskarpaneler för sakkunnigbedömning inkluderar internationella forskare, detta för att säkra oberoende och kvalitativ granskning.

2.2 Slutbetänkandet lämnar frågorna om forskningsinfrastruktur olösta

Slutbetänkandet bemöter inte problematiken som finns i dagens upplägg rörande finansieringen av prioriterad forskningsinfrastruktur.

Det nuvarande rådet för forskningens infrastrukturer, RFI, som har samlat ansvar för finansiering av forskningsinfrastruktur inom Vetenskapsrådet, har i mångt och mycket fungerat väl. Men undanträngningseffekter har uppstått i dagens system, där nödvändig finansiering till den storskaliga, ofta internationella forskningsinfrastruktur, riskerat dämpa möjligheten att finansiera

annan forskningsinfrastruktur av nationellt intresse. Denna problematik blir inte mindre påtaglig med slutbetänkandets förslag. *En framtida finansieringsmodell måste ha ett separat pengaflöde till storskalig forskningsinfrastruktur, direkt från statsmakten.* I en eventuell framtida Vetenskapsmyndighet bör dessutom själva besluten om storskaliga forskningsinfrastrukturer tas av myndighetens styrelse, inte av ett råd.

Med det föreslagna upplägget vad gäller finansiering av forskningsinfrastruktur kan undanträngningseffekter dessutom tänkas uppstå inom ämnesråden. Finansiering till annan forskningsinfrastruktur av nationellt intresse föreslås hanteras av dessa ämnesspecifika råd, som även ska hantera övrig finansiering av forskningsprojekt. Med detta upplägg uppstår en situation då forskningsinfrastruktur och övrig forskning finansieras av samma budget, en konkurrenssituation som inte kommer leda till ett bättre system än dagens modell. Dessutom kommer inte all forskningsinfrastruktur av nationellt intresse ha naturlig hemvist under ett specifikt råd, och tvärvetenskapliga infrastrukturer kommer leda till behov av koordinering mellan ämnesråden. Idag fungerar RFI i praktiken som ett övergripande råd där finansiering av forskningsinfrastruktur hanteras och det föreslagna systemet kommer i slutändan leda till ett behov av just den typ av koordinering som RFI redan utför.

Det föreslagna upplägget kommer därmed inte leda till bättre prioriteringar i vad som finansieras, något som slutbetänkandet slår fast som ett av huvudskälen till att omstruktureringen ska ske. Det är därför inte lämpligt att forskningsinfrastruktur hanteras av ämnesråden och en framtida Vetenskapsmyndighet bör i stället antingen samla all infrastruktur i ett råd, med separata penningströmmar för storskalig forskningsinfrastruktur och övrig forskningsinfrastruktur, alternativt skapa ett eget råd för övrig forskningsinfrastruktur av nationellt intresse.

Finansiering till forskningsinfrastruktur är till sin natur långsiktiga investeringar och Lunds universitet instämmer i att det krävs en ansats mot långsiktighet vad gäller finansiering av forskningsinfrastruktur. *Lunds universitet vill dock påpeka att även vad gäller långsiktighet kan man ifrågasätta lämpligheten i förslaget att mindre forskningsinfrastruktur av nationellt intresse ska handhas av ämnesråden.* En sådan lösning kommer knappast gynna långsiktigheten, utan riskerar leda till ryckighet. Det är också viktigt

vad gäller finansiering till forskningsinfrastruktur att man sätter på plats ett ramverk för skarpa utvärderingar som får konsekvenser, för att upprätthålla kvalitet och legitimitet.

Det är vidare centralt att en framtida finansieringsmodell möjliggör och underlättar för att forskningsinfrastruktur får en bred användning, inte bara av forskarsamhället, utan av behovsägare inom såväl offentlig sektor som näringsliv. Valet av vilka forskningsinfrastrukturer som finansieras kommer vara av vikt för en bred skala av aktörer, i samhället såväl som inom forskningsprojekt som finansieras av samtliga tre föreslagna myndigheter. Samordning blir av stor vikt, där Vetenskapsmyndigheten måste koordinera med övriga föreslagna myndigheter. Det är särskilt viktigt att Myndigheten för strategisk forskning kan få inflytande i besluten om vilken forskningsinfrastruktur som Vetenskapsmyndigheten finansierar.

Att identifiera nya och framväxande behov av forskningsinfrastruktur är utmanande, och få till stånd processer och mekanismer som kan identifiera ny och banbrytande forskningsinfrastruktur krävs för att upprätthålla såväl som förstärka Sveriges konkurrenskraft. Ett nytt finansieringssystem bör därför inte endast fungera som en mekanism för att finansiera redan etablerade behov, utan få direktiv om att aktivt arbeta med utmaningen med att identifiera det nya och banbrytande.

2.3 Digital forskningsinfrastruktur bör hanteras av en separat myndighet

Förslaget om att hantera digital forskningsinfrastruktur inom Vetenskapsmyndigheten tar inte hänsyn till den enorma samhällsrelevans och potential som frågan om digital infrastruktur inbegriper. Hanteringen av denna fråga kommer vara oerhört betydelsefull inom såväl offentlig sektor, vad gäller till exempel sjukvård, patientdata och personuppgiftshantering, som inom framtida lagstiftning gällande artificiell intelligens. Dessa frågor kommer transformera samhället i stort och samspelet mellan lagstiftning, nyttogörande och finansiering av digital forskningsinfrastruktur kommer ha grundläggande betydelse för hur väl Sverige griper sig an framtida utmaningar.

Slutbetänkandets förslag är klart sämre i jämförelse med tidigare förslag på en samlad myndighet för digital infrastruktur som framförts av bland annat SUHF. En sådan separat myndighet skulle samla plattformar och tjänster kring analys, beräkningar, lagring och

tillgängliggörande av forskningsdata och styras för att effektivt möta det ökade behovet inom dessa områden. Förslaget där Vetenskapsmyndigheten blir hemvist för sådant koordinerande arbete är otillräckligt, särskilt givet de olika typer av data som ska hanteras och samordnas. Förslaget är inte utvecklat nog och sammanblandar rollerna för att både finansiera, koordinera och tillhandahålla samhällsviktiga tjänster inom en och samma myndighet. *Digital forskningsinfrastruktur bör därför i stället samlas under en separat myndighet, i enlighet med det förslag som tidigare framförts.* En sådan separat myndighet skulle få uppdraget att säkerställa en långsiktig finansieringsram för digital forskningsinfrastruktur och skapa tätare sammanlänkning mellan viktiga stödinfrastukturer. Det skulle innebära bättre förutsättningar för att nyttja beräkningsresurser, tillgängliggöra forskningsdata och för att skapa sammanhållna och ändamålsenliga lösningar för datalagring. Det finns många fördelar med att centralisera organisationen av digital infrastruktur för analys av känsliga data, inklusive hälso- och registerdata. Det är viktigt att beakta att långsiktig planering och utveckling av dessa oerhört viktiga tjänster kräver basfinansiering och beständiga organisatoriska ramar. Även om det finns skäl att i grunden undvika bildandet av nya myndigheter är denna fråga av sådan dignitet att ett nytt och samlat grepp krävs.

För Vetenskapsmyndigheten föreslår/framhåller Lunds universitet:

- att myndigheten bör ha ambitionen att identifiera banbrytande forskning inom ramen för samtliga utlysningar
- att en ny myndighetsstruktur bättre än dagens modell kan garantera en hållbar långsiktig finansiering till forskningsinfrastruktur
- att finansiering av storskalig forskningsinfrastruktur måste tryggas i direkt pengaflöde från statsmakten
- att annan forskningsinfrastruktur av internationellt intresse inte ska bedömas i ämnesråd
- att digital infrastruktur hanteras av en separat myndighet samt att tydliga strategier tas fram för samordning mellan myndigheter inom frågor som rör forskningsinfrastruktur.

Avsnitt 3. Synpunkter angående Myndigheten för strategisk forskning

3.1 Forskarinflytandet måste stärkas

Lunds universitet anser att det är centralt att forskarsamhällets inflytande i Myndigheten för strategisk forsknings styrning samt i upplägget av sakkunnigbedömning och utvärderingsprocesser bör bli starkare än i slutbetänkandets förslag. Som nämndes i avsnitt 1 är forskarinflytandet en viktig förutsättning för att Myndigheten för strategisk forskning ska kunna uppnå sina mål. Beslut om forskningsområden kräver kunskap om både samhällets behov och om forskningsfronten, så att realistiska och relevanta beslut tas gällande vad forskningen kan bidra med. Alla samhällsaktörers samtliga kunskapsbehov kan inte tillfredsställas genom forskning. Därför måste forskare med bred kunskapsbas vara involverade i processerna.

I förslaget föreslår man att Myndigheten för strategisk forskning ska ledas av en styrelse som består av ”representanter från myndigheter och andra aktörer inom offentlig sektor, från näringslivet och från civilsamhället. Dessutom ska forskare eller andra representanter för akademien ingå” (sidan 254). Man föreslår också att ”Samtliga ledamöter utses av regeringen.” *Lunds universitet anser att minst hälften av ledamöterna i styrelsen bör vara erkända forskare med bred kunskap om användningen av forskning inom beslutsfattande i politik, den offentliga sektorn och näringslivet.* Ytterligare anser Lunds universitet att det är viktigt att styrelseledamöterna tas fram och utses på ett sätt som ses som legitimt både bland forskarsamhället och samhället i stort.

I slutbetänkandet specificerar man också att ”Generaldirektörer, verkställande direktörer för svenska företag och rektorer vid lärosäten är exempel på personer som är lämpliga att ingå som ledamöter i styrelsen” (sidan 306). *Lunds universitet stödjer inte detta förslag, eftersom dessa personer genom sina uppdrag har som uppgift att värna specifika intressen.* Lunds universitet ser det som viktigt att styrelsen består av ledamöter med en bred erfarenhet av forskning och användningen av forskning.

En speciellt viktig del i hur Myndigheten för strategisk forskning förväntas arbeta är hur man fattar beslut om vilka behov som ska prioriteras och hur beslut om de områden som i slutbetänkandet kallas ”portföljgrupper” ska fattas. För att myndighetens arbete ska kunna bli

framgångsrikt kan inte antalet portföljgrupper vara för stort. Det är också centralt att portföljgruppernas inriktningar inte blir för smala och präglas enbart av enskilda myndigheters kortsiktiga kunskapsbehov. Därför förutsätter processen som leder fram till prioritering och beslut om portföljgrupper engagemang och deltagande från både forskare med relevant expertis och samhällsaktörer som använder forskning. *Lunds universitet föreslår att man planerar en process för fastställandet av portföljgrupper som utgår från de kommande inspelen till forsknings- och innovationspropositionen och som sedan involverar både forskarsamhället och andra samhällsaktörer i prioriteringsprocessen.*

3.2 Det är viktigt att utlysningarna blir tillräckligt breda så att de kan utnyttja forskningens kreativa potential

Det är viktigt att de portföljgrupper och enskilda utlysningar som utgör stommen för arbetet inom Myndigheten för strategisk forskning inte definieras för smalt. Dagens samhällsutmaningar är till sin karaktär komplexa, de berör många olika aktörer och förutsätter en omfattande transformation av samhället. Den kunskap som behövs för att ta sig an dessa samhällsutmaningar kommer av nödvändighet bygga på många olika vetenskapsområden och ofta vara tvärvetenskaplig. För att kunna skapa adekvata kunskapsunderlag för lösa utmaningarna är det viktigt att frågeställningarna hålls tillräckligt breda.

Slutbetänkandet betonar starkt behovsinventeringarnas roll för att sätta agendan för Myndigheten för strategisk forskning (definiera portföljgrupper och specificera utlysningar). Behovsinventeringarna kan förvisso ha en betydande roll i myndighetens arbete, men samtidigt kan de aldrig på förhand fånga upp all den kunskap forskningen kan bidra med. Det är därför viktigt att aktivt arbeta för att möjliggöra "bottom-up" initiativ och utnyttja den kreativa potentialen i forskningen.

3.3 Det är viktigt med öppna utlysningar och tydliga kriterier

För att Myndigheten för strategisk forskning ska kunna lyckas i sitt arbete är det centralt att den kan engagera de bästa forskarna i nya tvärvetenskapliga konstellationer. Detta kommer endast lyckas om myndigheten arbetar med öppna utlysningar och trovärdig sakkunniggranskning av erkända forskare för att säkra att finansieringen får faktisk effekt på de samhällsutmaningar eller de

relevanta områden som myndigheten identifierat. *För myndighetens legitimitet och för att garantera att dessa principer följs också när starka särintressen lobbar, anser Lunds universitet att man bör fastslå att medel ska fördelas med specifika utvärderingsprinciper.*

Redskapen bör vara öppna utlysningar med expertbedömning på basen av forskningens relevans, vetenskaplig kvalitet samt genomförbarhet, men också tydliga processer för utvärdering av forskningens potential att verka för utlysningens uttalade mål. Både forskare och experter inom målområdet bör engageras för att säkerställa att forskningen kommer till användning för aktörer inom politik, den offentliga sektorn och näringslivet.

3.4 Specifika insatser krävs för goda förutsättningar för nyttogörande

En styrka med det nuvarande forskningsfinansieringssystemet är att många myndigheter är involverade i finansieringen av forskning. Även om detta har lett till att systemet blivit splittrat, har myndigheternas engagemang skapat goda förutsättningar för användningen av forskningen. Den nya myndighetsstrukturen som föreslås i slutbetänkandet kommer i många fall att öka avståndet mellan enskilda myndigheter och forskarna.

I framtiden kommer det att vara minst lika viktigt som idag att forskning används. Lunds universitet anser att ansatser kommer att krävas för att säkerställa att förutsättningarna för att använda forskningen blir goda. Dessa ansatser behöver vara på nivån portföljgrupp eller stora program, eftersom de potentiella användarna inom politik, offentlig sektor och näringsliv varken har tid eller resurser att involvera sig i tio- eller hundratals enskilda forskningsprojekt.

För Myndigheten för strategisk forskning föreslår/framhåller Lunds universitet:

- att forskarsamhällets inflytande över styrningen av myndigheten stärks
- att myndigheten ska fullt utnyttja den kreativa potentialen i forskningen genom att arbeta med breda programportföljer och utlysningar
- att man planerar en process för fastställandet av portföljgrupper som utgår från de kommande inspelen till forsknings- och innovationspropositionen
- att myndigheten använder sig av öppna utlysningar, tydliga kriterier och panelbedömningar
- att specifika insatser vidtas för att främja förutsättningarna för att den forskning myndigheten finansierar används.

Avsnitt 4. Synpunkter angående Innovationsmyndigheten

4.1 Det är viktigt med verklig transformation och industriellt ledarskap

Det är positivt med en ambition att ta sig an samhällsutmaningarna utifrån en mer helhetsorienterad ansats där även industriellt ledarskap behöver ingå som en del. Däremot är det svårare att förstå hur större företag/industrier ska engageras eftersom förslagen kring Innovationsmyndigheten primärt kretsar kring dels behovet av omdaning av statsförvaltningen, dels fokuserar explicit på små- och medelstora företag. Givet att fokus ska vara deep-tech så är det angeläget med förståelse att det är långa och ofta mycket osäkra utvecklingsprocesser som leder ”från laboriefas till marknad”. Här är det angeläget att det både finns en förståelse för denna typ av process och en uthållighet vad gäller finansiering.

Det är välkommet att Innovationsmyndigheten föreslås få ett speciellt ansvar för innovation inom statsförvaltningen. Många myndigheter utgör redan viktiga delar av innovationssystemet och ju bättre statsförvaltningen själv kan hantera förnyelse och förändring, desto

större möjligheter finns för att stödja samhällsomvandling och -utveckling.

4.2 Forskarinflytande och inflytande från små och medelstora företag måste stärkas i styrelsen

Myndigheten föreslås ledas av en styrelse som består av ”representanter från offentlig sektor, näringslivet och övriga delar av samhället. Vid sidan om styrelsen finns inga andra författningsreglerade beslutande organ inom myndigheten” (sidan 256). Framtidens högteknologiska innovationer kommer vara starkt kopplade till internationell toppforskning. Lunds universitet anser därför att det är centralt att Innovationsmyndighetens arbete inkluderar forskare med bred erfarenhet av både forskning och av innovation samt av annan tillämpning av forskningsresultat. Sådan kunskap om var forskningsfronten möter potentiellt nyttogörande krävs för att säkra realistiska beslut om vad som är möjligt och även för att säkerhetsställa rätt strategi i förhållande till vad myndigheten ska finansiera. Vidare är det angeläget att det finns representanter, inte minst vad gäller deep-techområdet, även från små- och medelstora företag. Annars är risken stor att det blir de stora etablerade företagens utvecklingsbehov som blir styrande i alltför hög omfattning.

4.3 Det fordras arbete för standardisering och statsstödsregler

Standardiseringsfrågorna kopplade till den snabba teknikutvecklingen är angelägna att vidareutveckla. *Kunskap och förståelse kring de strategiska dimensionerna av standardisering behöver öka* och Lunds universitet stödjer att detta uppdrag läggs på Innovationsmyndigheten. *Lunds universitet välkomnar även förslaget till en gemensam tolkning av statsstödsreglerna* för statsförvaltningen för att undvika att enskilda myndigheter gör egna tolkningar. Lunds universitet står bakom att detta uppdrag ges till Innovationsmyndigheten. Det är även angeläget att få fram en gemensam tolkning som fungerar i samklang med övriga EU där Sverige sticker ut med i många fall tuffare tolkningar av statsstödsreglerna än vad som föreligger i andra länder.

4.4 Experimentella ansatser avseende policyutveckling välkomnas

Det är angeläget att kunna testa policyutveckling som givet att nya policyer blir systemförändrande också innebär förändringar i regelverk och hur olika myndigheter samarbetar. Lunds universitet ser positivt på att Innovationsmyndigheten ges detta uppdrag och även

arbetar med så kallade regulatoriska sandlådor eftersom dessa möjligheter annars kommer att saknas inom lärosätenas myndighetsansvar.

Detta knyter vidare an och exemplifierar varför Lunds universitets ställer sig positivt till förslaget om tre myndigheter i stället för två (se 1.1). *Instiftandet av en separat Innovationsmyndighet möjliggör experimentella ansatser så att tilldelningen av bidrag kan göras via mer ändamålsenliga processer, anpassade för just frågor som rör innovation.*

För Innovationsmyndigheten föreslår/framhåller Lunds universitet:

- att uppdraget tydliggörs, speciellt i förhållande Myndigheten för strategisk forskning gällande innovation och internationalisering
- att inflytandet från forskare, samt små och medelstora företag, stärks i styrelsen
- att myndigheten får i uppdrag att vidareutveckla förståelsen för de strategiska dimensionerna av standardisering samt ta fram en gemensam tolkning av statsstödsreglerna, som företrädesvis även står i samklang med andra EU-länders tolkning
- att den experimentella ansatsen som möjliggörs via en separat Innovationsmyndighet främjas.

Beslut

Universitetet beslutar att avge detta yttrande.

Beslut har fattats av undertecknad rektor i närvaro av stf förvaltningschef Torun Forslid efter hörande av representant för Lunds universitets studentkårer och efter föredragning av forskningshandläggare Malin Bredenberg, Forskningservice, sektion Forskning, samverkan och innovation.

Erik Renström